

Rechnitzer János-Smahó Melinda (2011):

TERÜLETI POLITIKA

Akadémiai Kiadó. Budapest.

Az MTA IX. Osztálya Regionális Tudományos Bizottsága 2009-ben hívta életre a Modern Regionális Szakkönyvtár sorozatot azzal a céllal, hogy a regionális tudomány ismeretköreihez kapcsolódó mester- és doktori képzések tananyagai megírásra kerüljenek illetve külföldi művek esetében magyarra fordításukról gondoskodjanak. E könyvtár első három kötetét még abban az évben kiadták az Akadémiai Kiadó gondozásában. 2011-ben készült el a Rechnitzer János – Smahó Melinda szerzőpáros Területi politika című munkája. Néhány szó a szerzőkről: Rechnitzer János professzor, a győri Széchenyi István Egyetem rektorhelyettese, a Regionális Tudományi és Közpolitikai Tanszékének vezetője, számos regionális politikával foglalkozó kötet szerzője. Smahó Melinda egyetemi adjunktus szintén a győri Széchenyi István Egyetem Regionális Tudományi és Közpolitikai Tanszékén dolgozik.

A kötet előzményeiként tartjuk számon a Rechnitzer János tollából származó 1998-ban a Dialóg-Campus Kiadó gondozásában megjelent „Területi stratégiák” című munkát, illetve „A területi stratégiáktól a monitoringig” című 2004-es alkotást. E második kötet megírásában Rechnitzer János szerzőtársa Lados Mihály volt. A harmadik fontos állomás a 2006-ban, a TÁMOP programban kidolgozott elektronikus oktatási segédanyag „Regionális politika” címmel. Ennek a tananyagának az összeállítására Rechnitzer János mellett Smahó Melinda vállalkozott. Erre a szellemi bázisra épülve, de azt számos helyen újragondolva, finomítva, frissítve készült ez kiforrott, alaposan megérlelt munka.

A könyv előszava és bevezetése tisztázza a megjelent munka célját, a területi politika egészének bemutatását a maga problémáival, átfedéseivel, közpolitikában betöltött helyével. hangsúlyozza a térfolyamatok ismeretének és vizsgálatának fontosságát.

A területi politika rendkívül összetett kérdéskört ölel fel, melynek feldolgozása, megközelítési módjai hazai és nemzetközi viszonylatban igen különbözőek. A szerzőpáros nagyon jól ragadta meg a témát akkor, amikor négy fő elemzési területet választott, melyek négy nagy részre osztják a könyvet. Az első rész a területi politika elméleti alapjairól, a második a területi politika eszközeiről szól, a harmadik és negyedik részek a Területi politika Európában, illetve a Területi politika Magyarországon címetek viselik. A kötet 11 fejezetből áll, amelyek számozása a könyv elejétől a végéig folyamatos.

Az első, közel száz oldalas rész a területi politika elméleti alapjaira fókuszál, mely két nagyobb egységből áll: az első fejezet a fogalmi rendszerét tisztázza, majd a második fejezet a területi részpolitikákat ismerteti. A szerzők teljeskörűen körüljárják a területi politika fogalmát és annak célrendszerét, rámutatva a célok közötti konfliktusra, amely a növekedési és stabilitási célok illetve a növekedési és környezeti célok között a legmarkánsabb. Újszerűen közelítenek a szerzők a tér-idő dimenziójának elemzésekor, amikor külső és belső meghatározottságokat azonosítanak. Külső meghatározottságként értékelhetőek a nagytérségi általános elvek, melyek az együttműködés logikájából erednek, ami az Európai Unió területén tapasztalható leginkább. Belső meghatározottságként azonosítják az adott ország politikai rendszeréből adódó ideológiai irányzatokat, az irányítási struktúrát, az egyes közpolitikák elfogadottságát, az ország gazdasági állapotát, a civil szektor súlyát, a térszemléleti kultúrát, az adott ország decentralizációs szintjét, a területi szemléletnek az egyes szakpolitikákban elfoglalt súlyát. Az utóbbi szemléltetésére elkészítették az EU-27 országok területfejlesztésért felelős minisztériumainak felsorolását három nyelven (angol, magyar és az adott ország nyelve) A területi részpolitikák (régiópolitika, településpolitika, településfejlesztés, településrendezés, vidékpolitika) elemzése bőséges és hasznos gyakorlati példákat tartalmaz a jobb érthetőség biztosítására. A vidékpolitika fejezet tisztázni igyekszik a magyar gondolkodásban permanensen jelenlevő vidék fogalom jelentését, körüljárja annak problematikáját, feldolgozza több szerző definícióit, nevezéktanát, s egyfajta – természetesen regionális tudományos – látásmódjával a Sarudi-féle definíciót követi. Sorra veszi a vidékfejlesztés alkotóelemeit, egy táblázatban összeveti azokat a területfejlesztés alkotóelemeivel. Így nemcsak a regionális tudománnyal foglalkozó képzésekben, de az agrárképzéshez kapcsolódóan is kiválóan alkalmazható a könyv ezen fejezete.

A szerzők a 134 oldalnyi második részt a területi politika eszközeinek szentelik. Az első rész után, ahol világossá tették a célokat, teljesen logikusan következnek az eszközökre való áttérés. A területi politika eszközeit úgy értelmezik, hogy nem önmagukban léteznek, hanem részesei különféle területi szintek fejlesztési rendszereinek, s mint ilyenek, kifejezik és tartalmazzák az adott közösségek általános fejlesztési szabályait, intézményi kereteit, az általuk preferált megoldásokat. Ez az eszközrendszer sajátos, több ponton eltér az egy-egy ágazatra irányuló fejlesztési eszközrendszerétől: más a szereplők köre, mások a fejlesztés hatásmechanizmusai, valamint a változások időbeli megjelenése.

A négy eszközt (tervezés, forrásrendszer és finanszírozás, intézményrendszer, területi menedzsment) külön fejezetekben vizsgálják. A harmadik fejezet 28 oldalnyi terjedelemben tér ki a tervezésre általánosságban. A forrásrendszer és finanszírozás című negyedik fejezet 36 oldalnyi terjedelemben mutatja be a fejlesztések pénzügyi háttereit, a különféle támogatásokat. Ebben a fejezetben a szerzők összeállítottak egy saját modellt a területi politika finanszírozási rendszeréről, mely részint az Armstrong-Taylor modellen részint Illés Iván gondolatain alapszik. Az ábra újszerűen jeleníti meg párhuzamosan a finanszírozásban jelen levő (Európai

közösségi-, országos-, területi) szinteket, programokat és az azokban fellelhető támogatás típusokat, valamint azok kombinációját.

A különféle állammodellek szerte a világon különféle területi intézményrendszereket működtetnek. Az ötödik fejezetben, a szerzők felsorolják az állammodellek négy alaptípusát, s egy táblázatban ismertetik az EU féle országcsoportosítást. Erre a négy típusra alapozva adnak meg egy-egy konkrét országot: Magyarország (unitárius modell), Szlovákia (decentralizált unitárius modell), Lengyelország (regionalizált modell) és Ausztria (föderalizált modell). Ezeket az országmintákat egységes elvek alapján elemzik. A fejezet végén újra visszatérnek az általános összefüggések taglalására, s külön alfejezetet szentelnek a legfőbb megvalósító szervezeteknek, a fejlesztési ügynökségeknek. A sokszínű, államoként eltérő irányítási rendszerek és intézményi keretek miatt bármilyen egységes nézőpontú, alapos elemzésnek is csak igen nehezen lehetséges általános érvényű összefüggésekhez jutni. Ezen korlátok mellett, de sikerült a Rechnitzer-Smahó szerzőpárosnak a lehető legárnyaltabban átadni a jól megválasztott országmodelleken keresztül az intézményrendszerek legjellegzetesebb vonásait. Értékes részei ennek a fejezetnek azok az összefoglaló ábrák, melyek egy-egy ország területfejlesztési szintjeit tartalmazzák. A lengyel viszonyok megjelenítése még várat magára.

A területi menedzsment fejezet tartalmazza mindazokat az intézményi kereteket, szervezeti rendszereket, melyek az utóbbi két-három évtizedben működni kezdtek a különböző területi, települési szinteken, illetve nagy hangsúlyt fektet a területfejlesztési programok értékelő eljárásának részletes, általános érvényű bemutatására. A területi menedzsment fejezet erénye, hogy a szerzőknek sikerült elhelyezniük a területi menedzsmentet a különféle funkciókra irányuló menedzsmentek között. A hatodik fejezet tisztázni igyekszik a területi menedzsment funkcióit (tanácsadás, információgyűjtés, tájékoztatási rendszerek működtetése megfelelően képzett szakembergárdával, lobbitevékenység végzés) s ezekhez rendeli hozzá a szükséges eszközöket. A területi menedzsmentben így érvényesül(nek) kitűnően a stratégiai tervezés-, szervezés feladatok, a program- és projektmenedzsment, a térség- és településmarketing. A területi menedzsment, mint minden más szakterület, szakképzett humán erőforrásra tart igényt. A szerzők kitérnek arra a kérdéskörre is, hogy milyen képzettség szükségeltetik a területi menedzsment alkalmazottainak. Ebben a komplex szemléletet igen fontosnak tekintik, alapnak azonban a területi folyamatok elméleti és gyakorlati ismereteinek megszerzését tartják. Nagyon fontos kérdés tehát ezeknek a tudáselemeknek pontos meghatározása a területi politika jövője szempontjából. A területi monitoring specialitásait számos ábrán keresztül szemlélteti. A programértékelési módszerek és ajánlott alkalmazásuk című ábra valószínűleg nemcsak a felsőoktatásban érintett diáknak, hanem a már „terepen dolgozó” szakembernek is segíthet eligazodni a speciális területfejlesztési programok világában.

A harmadik rész több, mint száz oldal terjedelemben a területi politika történetiségét követi nyomon a 20. század első felétől napjainkig Európában. Az ehhez

a részhez tartozó hetedik fejezet a területi politikák típusaira koncentrálnak a hozzájuk tartozó fejlesztési stratégiákkal együtt, majd a nyolcadik fejezet foglalkozik az Európai Unió megjelenésével, annak területi politikájával. A szerzők a hetedik fejezetben két nagy fejlődési szakaszra osztják a területi politikát (modern és posztmodern), melyeknek fejlődését úgy érzékeltetik hatásosan, hogy ezzel párhuzamosan a különböző területeken kialakult állammodelleket is végig analizálják. Válogatott esettanulmányokkal teszik jobban megragadhatóvá a „száraz” politikák és fejlesztési stratégiák világát. Kutatásaik összegzéseként a modern, posztmodern és a neomodern területi politikák főbb meghatározóiról készítettek egy, az oktatásban remekül használható táblázatot, mely mindenképpen újdonságerővel hat a téma kedvelői számára.

A nyolcadik fejezet külön az Európai Unióra koncentrálnak. Az EU területi politikájának negyven oldalas vizsgálatával a szerzők célja érezhetően nem az volt, hogy túlszámnyalják az e témakörben már bőségesen rendelkezésre álló különféle eredményeket. Itt a kohéziós politika logikus és alapos bemutatását kapjuk. A fejezet vége kísérletet tesz az EU területi politikájának értékelésére és felvázolja a jövőbeli lehetséges irányokat a Barca jelentésre és az Európa 2020 stratégiára alapozva.

A könyv utolsó része Magyarországgal foglalkozik bővebben a területi politika alakulása kapcsán. Három fejezetet rendeltek hozzá a szerzők. A kilencedik fejezet: Trianontól a rendszerváltozásig (1920-1990), a tizedik Az átmenet területi politikája (1990-2006), míg a tizenegyedik Területi politika az európai uniós tagág idején (2007-2013) és a jövő lehetséges irányai időszakokat/témákat vizsgálja. A szerzők mind a múltbeli, mind a jelenlegi hazai viszonyokat reálisan és pontosan elemzik. A mű teljeskörűen feltárja a hazai térfolyamatok alakulását és nyomon követi a fejlesztési politikák sajátos világát. Tekintettel arra, hogy a 2014 utáni Európai Unió kohéziós politikájának irányairól nem született még döntés, így a tényleges fejlesztési célok már körvonalazódtak, de még igen képlékenyek. Az már biztosan látszik, hogy az agrárpolitikának közelednie kell a kohéziós politikához. Ami hazánk esetében egy biztos célt, a vidék felzárkóztatását és a települészerkezet arányosabbá tételét vetíti előre. Magyarország geopolitikai helyzetének köszönhetően a határ menti és a makroregionális együttműködések menedzselése egyre inkább felkarolásra kerül, hiszen ezek azok a kapcsolatok, amelyek várhatóan új dimenziókat fognak megnyitni a magyar területi fejlődésben.

A mű 14 oldal terjedelmű felhasznált irodalomra támaszkodik, mely bőséges alapot nyújt egy nagyobb lélegzetű elemzéshez.

A könyv számos eredménye mellett néhány apró gyengeséget is tartalmaz. Az első fejezetben a fordítások nem minden esetben sikerültek tökéletesre, s a fordító következetlensége is érződik helyenként. A harmadik rész címe és tartalma nincs teljes összhangban. Szerencsésebb lett volna kivenni a címből az Európa szót, mivel a területi politikák alakulásakor és az esettanulmányok között is több más kontinensről származó, egyébként nagyon tanulságos példa jelen van. A területi menedzsmentben dolgozók képzettségének részleteit is érdemes lett volna továbbgondolni.

A Modern Regionális Szakkönyvtár sorozatában 2011-ben sikeresen kiadásra került mű hiánypótló, szintetizáló alkotás, mely méltóképpen foglal helyet a regionális tudománnyal foglalkozó szakkönyvek sorában.

Székely Andrea